

Слободан Вуковић
Институт друштвених наука
Београд

UDK: 328.124
Оригиналан научни рад
Примљен: 27. 9. 2008.

ПАРАДИГМА ПРИЈАТЕЉ-НЕПРИЈАТЕЉ: МОДЕЛ АНТИСРПСКЕ ПРОПАГАНДЕ 90-ТИХ

У чланку¹ се расправља на којим се основама заснивала антисрпска пропаганда у евро-америчким медијима 90-тих. Она је у основи била пресликана стара аустроугарска и коминтерновска антисрпска пропаганда. У медијима се прво Словенци и Хрвати а касније и муслимани и шиптари поистовећују с позитивним а Срби с негативне вредностима, зато су први представљени као Добро а други као Зло. На тај начин се хтело оправдати разбијање друге Југославије и за њега оптужити Србе и Србију. Кључ те пропаганде можемо тражити у Шмитовој парадигми пријатељ-непријатељ, која у себи садржи и опозиције из домена моралног смисла добро – зло, естетског лепо – ружно и економског корисно – штетно. Зато су Срби у евро-америчкој а посебно немачкој штампи представљени као зли и ружни и зато се понижавају на моралном плану.

Кључне речи: медији, пропаганда, пријатељ, непријатељ, Немачка, Аустрија, Срби, Добро, Зло.

На самом почетку југословенске кризе Немачка и Аустрија заузеле су становиште да другу Југославију треба разбити, а самим тим подржати сецесионистичке потезе Хрвата и Словенаца. Истовремено, будући да су се Срби томе супротставили, да би се њено разбијање што пре остварило и за њега оптужио други заузеле су, као што су то чиниле у готово свим кризним ситуацијама у последња два века, одлучан антисрпски курс. Зато је у немачкој и аустријској штампи и електронским медијима покренута жестока антисрпска кампања. Она је све време била потпомогнута не само од стране њихових влада и готово свих политичких структура (власти и опозиције), него и политичке и културне елите.² У томе су, такође, од самог почетка имали, као раније у историји, свесрдну подршку Ватикана.³ Она је била толико жестока да јој се на Западу није могло супротставити сем да се супротстави целокупној немачкој политици не само на Балкану него и у Европи. Будући да се та

¹ Рад на пројекту 149020 који финансира Министарство науке Републике Србије.

² О антијугословенској делатности немачких влада, како ранијој тако и каснијој види: Вуковић, С. (2001), „Немачка, Аустрија и разбијање Југославије“, *Социолошки преглед*, год. 35, бр. 3–4, стр. 213–234 (<http://www.socioloskipregled.org.yu>)

³ Вуковић, С. (2004), „Улога Ватикана у разбијању Југославије“, *Социолошки преглед*, год. 38, no. 3, стр. 423 – 443.

„нова“ немачка политика, барем кад је реч о Балкану, није тичала круцијалних интереса већине западних држава, у којима је Немачка чврсто интегрисана (Европска заједница и НАТО), отпора није било. (Отпоре на дипломатском плану у оквиру Европске заједнице Немачка је као најача европска економија куповала ситним уступцима.) Сва упозорења о немачким ставовима и поступцима, којих је свакако било како тада тако и касније, остала су загушена и на маргинама медијског рата који је вођен против Срба и Србије у Аустрији и Немачкој. Зато се та антисрпска пропаганда убрзо, у великој мери, под притиском немачке дипломатије⁴ и медија проширила на готово цео Запад,⁵ да би касније главну реч преузеле Сједињене Државе.⁶ Прецизније речено, немачко-аустријски медији дали су у јавном и политичком дискурсу основни тон тој пропаганди. Колико је она била жестока најбоље показују накнадна реаговања Србима не баш наклоњених појединаца. Пре анализе те пропаганде, што смо показали на другом месту,⁷ њених циљева и метода неопходно је, у основним цртама, видети на којим се теоријским поставкама она заснивала као што ћемо касније, такође, видети како је и на који је начин она вођена.

У складу са структурама дугог трајања⁸ креатори јавног мњења, у немачко-аустријским електронским и штампаним медијима, присетили су се давно заборављених аустријско-српских и немачко-српских несугласица и историјских спорова и на основу њих створених непријатељстава и анимозитета током два светска рата. При том су поновљене све оне идеје и тежње формулисане током Првог и Другог светског рата а које тада због пораза у тим ратовима нису успели да остваре. И зато су сада, у измењеним околностима, када им се указала историјска прилика покушали да их у неком облику реализују. Истовремено Немачкој се указала шанса да се, после педесет година и након уједињења, на велика врата врати на европску (и светску)

⁴ Колика је моћ пропаганде најбоље говори један пример из историје. Најновија истраживања историчара говоре да инквизиција није користила горе методе од тадашњих редовних судова. Лошу репутацију зарадила је под моћним дејством протестанске пропаганде, која се одржала и дан данас. Hayden, M. R. (2006), „Justice Presumed and Assistance Denied: The Yugoslav Tribunal As Obstruction to Economic Recovery“, *International Journal for the Semiotics of Law*, Volume 19, No. 4, p. 406.

⁵ Вуковић, С. (2006), „Стереотипи о Србима и разбијање Југославије“, *Зборник Матице српске за друштвене науке*, бр. 120, стр. 75 – 112. Такође: Вуковић, С. (2007) *Како су нас волели: Антисрпска пропаганда и разбијање Југославије*, Stilos-ИДН, Нови Сад-Београд.

⁶ Вуковић, С. (2000), „Сједињене Америчке Државе и разбијање Југославије“, *Социолошки преглед*, год. 34. но. 3-4, стр. 83 – 98.

⁷ Вуковић, С. (2007), *Како су нас волели*, Stilos –ИДН, Нови Сад - Београд.

⁸ Бродел, Ф. (1992), *Списи о историји*, СКЗ, Београд, стр. 83–138. Такође: Brodel, F. (2001), *Mediteran i mediteranski svijet u doba Filipa II*, CID – Геопоетика, Podgorica – Београд, стр. 25.

политичку сцену.⁹ У циљу остварења тих својих старих хтења она је морала бити актер регулације неке кризе или конфликта и тако демонстрирати, поред економске, прво своју политичку а затим и војну моћ.¹⁰ Немачка је демонстрацијом силе и утицајем на промену политичке географије и постојећег поретка у Европи успостављеног након Вестфалског мира (1684) потврђеног у два светска рата, односно активним учешћем у разбијању једне земље, настојала да делимично поврати (први корак је учинила уједињењем), због изгубљеног Другог светског рата, свој окрњени суверенитет. Све у сагласности с Шмитовом (Carl Schmitt) тезом да се изузетком демонстрира моћ (на пример, када је реч о унутрашњим приликама увођење ванредног стања и слично а у спољним, међународним односима, рушењем важећих поставки међународног права или наметањем својих правила игре), односно, како Шмит каже, да нормално не доказује ништа, да изузетак доказује све, да изузетак не потврђује само правило, него и да правило живи од изузетка.¹¹ Зато је Немачка уз помоћ Аустрије, што ћемо касније детаљније видети, демонстрирала невероватну истрајност и одлучност на медијском, дипломатском и на крају, војном плану да подржи тај изузетак (супротно одредбама КЕБС-а и међународног права), односно да се активно укључи у разбијање/распад друге Југославије и на тај начин демонстрира своју политичку моћ.¹²

Будући да је криза на Балкану била на помолу, Немачкој се указала шанса да учествује у регулацији те кризе, коју ни по коју цену није хтела да пропусти. Да којим случајем ток догађања не би отишао непредвиђеним смером (смиривањем) требало се од самог почетка у активно укључити њено „регулисање“, будући да се на деструкцији Југославије од раније ангажовала. То потврђује податак да је још током седамдесетих година Клаус Кинкел, по Шмиту Енбому (Erich Schmidt-Enboom), као шеф савезних обавештајних служби, организовао мрежу од (усташке) емиграције која се припремала за рушење Југославије. Кинкелу је у свему томе активно помагао још из времена Коминтерне близак сарадник Јосипа Броза – Стево Крајичић. За ту активност Крајичић је ангажовао, касније актере разбијања друге Југославије, Фрању

⁹ То је потврдио и некадашњи немачки амбасадор у Београду Хорст Граберт (Horst Grabert), поводом признања Словеније и Хрватске, изјавом: „Интерес немачке је садржан у томе да се свету покаже сопствена нарасла политичка тежина и да се, у првој европској кризи после немачког уједињења, наметну нови односи моћи.“ *Deutsche Welle*, 28. Januar, 1992.

¹⁰ То је признао и хамбуршки *Spiegel* следећим речима: „Немци су први пут од завршетка рата потпуно сами и самостално водили спољну политику.“ Ту политику „подржава чак и опозиција СПД“. *Der Spiegel*, 22. December 1991.

¹¹ Šmit, K. (2001), „Politička teologija“, u: *Norma i odluka: Karl Šmit i njegovi kritičari*, „Filip Višnjić“, Beograd, str. 91-96.

¹² То је у Сједињеним Државама изазвало забринутост. Зато ће *The New York Times* пренети писање немачког *Spiegel*-а: „Ово је први пут после 1949. да је Бон предузео једнострану акцију у спољној политици.“ *The New York Times*, January 7 1992.

Туђмана, Јосипа Бољковца (шефа хрватске слућбе безбедности), Јосипа Манолића и Стјепана Месића. Кинкел је истовремено ставио у погон већ раније обновљену мрежу нацистичких агената у Југославији, која је, по Шмит-Енбому, још 1962. бројала око 100.000 доушника (агената).¹³ Према Андреасу Зумаху (Andreas Zumach) БНД (Bundes Nachrichten Dienst) је још од осамдесетих година чврсто сарађивао са тајном хрватском обавештајном службом и систематски радио на заоштравању конфликта између Загреба и Београда. На том послу су ангажовани хрватски усташе и нацисти и њихови активни сарадници и подржаваоци за време Другог светског рата.¹⁴

Из наведених разлога било је неопходно покренути активну и свеопшту пропаганду, стајући на једну страну, како би се на кризу утицало у правцу њеног заоштравања а затим и разрешења у складу са сопственим интересима, старим предрасудама и анимозитетима. За то чињење било је неопходно колико-толико придобити поред савезника у Европској заједници и европско јавно мњење. Наравно, ту се одмах појавио и ресимент *реваншизма*, којег се барем кад су Срби у питању, као што ћемо видети, Немци и Аустријанци нису ни након педесет година ослободили и након тога што су успели да разбију Југославију, односно да пониште резултате, барем кад је реч о Балкану, Првог и Другог светског рата. О томе говоре многе чињенице: учешће Немачке у наоружавању шиптарских терориста, бомбардовање Србије, покретање питања мађарске мањине у Војводини (којој су били загарантовани највиши стандарди заштите још од краја Другог светског рата, као што су представљање у систему власти, запошљавање, школовање на матерњем језику од основне школе до универзитета и слично) и стално инсистирање о стању људских права у Србији у европском парламенту у чему је најактивнија Дорис Пак (Doris Pack) и, на крају, немачко здушно залагање за независност Косова и Метохије. Због тог латентног реваншизма неки су, али ретки, и у самој Немачкој још крајем 1991. прибојавали и на индиректан начин упозоравали да се не пређе граница.¹⁵ *Süddeutsche Zeitung* је, на основу учесталих захтева у медијима, дотадашњих потеза власти (уз пуну подршку опозиције) и општег расположења не само међу немачком елитом већ и у немачком друштву, вероватно предвиђао шта се у Немачкој спрема, након дипломатског и на војном плану, па је зато опомињао: „Онај ко намерава да пошаље немачке војнике у Југославију мора да је полудео“.¹⁶

¹³ У свему томе Кинкелу је активно помагао Стево Крајичић. За ту активност Крајичић је ангажовао, касније актере разбијања друге Југославије, Фрању Туђмана, Јосипа Бољковца, Јосипа Манолића и Стјепана Месића. Schmidt-Enboom, E. (1995), *Der Schattenkrieger; Klaus Kinkel und der BND*, Diseldorf, EconVerlag, p. 211-236.

¹⁴ Zumach, A. (1995), „Die internationale Politik in Südeuropa hat versagt“, *Bosnien-Herzegowina: Die Chancen einer gerechten Lösung*, Frieden and Abrüstung, januar 1995, p. 53.

¹⁵ *Süddeutsche Zeitung*, 23. December 1991.

¹⁶ *Süddeutsche Zeitung*, 23. December 1991.

Други су у Немачкој сва упозорења и негодовања, на немачко чињење, која су долазила из Београда окарактерисали као прљаву српску пропаганду. Прецизније речено, како извештава *Süddeutsche Zeitung*, Норбет Гинзел (Norbert Ginsel) представник СДП-а у Бундестагу „указао је на то да СДП већ месецима захтева економске санкције ЕЗ и одбацио је ‘злонамерне и безобзирне клевете’ српске пропаганде на рачун владе“,¹⁷ јер је Србија, како нас извештава Карл Бухала (Carl В. Buchalla) на страницама *Süddeutsche Zeitung*-а, „наводно открила да је за распад Југославије одговоран стари и познати немачки ‘продор на Исток’“,¹⁸ односно да за „српско руководство одлука Бона представља само потврду његове сопствене пропаганде, према којој нови ‘четврти Рајх’ жели да казни Србију“.¹⁹ Због тога се, према социјалдемократима блиском *Der Spiegel*-у, „у београдским контролисаним средствима јавног иформисања“ пише „да се Срби ‘боре против четвртог Рајха’“.²⁰ Истовремено, да би се дисквалификовала београдске штампа, по *Die Weltu*-у, из пера Карла Густафа Штрема (Carl Gustaf Ströhm) Београдске новине су „ратне новине“.²¹ Наравно овакве и сличне написе, којих је тих година у немачко-аустијској штампи било на десетине, неје потребно понављати. То очито говори да је овај пут – као што је то био случај у свим кризним ситуацијама у последњих сто година – постоји јасан континуитет прво аустријске, а затим и немачке политике, на почетку према Србији а затим и првој и другој Југославији, што се после разбијања друге Југославије наставило и према СР Југославији и на крају Србији. Поред тога, у тој аустријско-немачкој политици постигнута је висока сагласност почев од владе, преко опозиције до медија и културне јавности.

* * *

Антисрпска пропаганда и медијска манипулација, у великој мери преузета из Словеније и Хрватске наслоњена на стару аустроугарску и коминтернину пропаганду,²² прво почиње у Аустрији и Немачкој да би се касније, корак по корак, преко гласила под контролом домохришћана и Ватикана,

¹⁷ *Süddeutsche Zeitung*, 7. November 1991.

¹⁸ *Süddeutsche Zeitung*, 30. November 1991

¹⁹ *Süddeutsche Zeitung*, 6. December 1991.

²⁰ *Der Spiegel*, 9. December 1991.

²¹ *Die Weltu*, 7. November 1991.

²² Као наставак те међуратне коминтернине пропаганде Андрија Хебранг је у Народној скупштини Југославије (26. април 1947) говорио, образлажући први петогодишњи план, о „великосрпским“ и „хегемонистичким“ тенденцијама између два светска рата (што је иначе подржавано од стране готово целокупног партијског врха ван Србије). *Zakon o petogodišnjem planu razvitka narodne privrede FNRJ 1947 – 1951*, Београд, стр. 32–33.

проширила на готово цео Запад. Она се у основи заснивала на познатој шмитовској парадигми *пријатељ – непријатељ* која у овом случају у себи садржи и опозиције из домена моралног смисла добро – зло, естетског лепо – ружно и економског корисно – штетно. Ова динстичија, по Шмиту, служи да означи крајњи степен везивања или раздвајања. Непријатељ је увек онај други, странац, и његову суштину одређује то друго и странао, а често и непознато. Политички непријатељ, у психолошкој стварности, олако постаје, а што није нужно, зао и ружан.²³ Али за немачку и аустријску штампу, кад је реч о Србима, то ће бити и те како нужно – односно да би се што више појачале антисрпске емоције и оправдали садашњи и будући поступци против њих у јавном мњењу они ће често бити не само зли него и ружни.

Непријатељ, по Шмиту, нема потребе да се у политичком смислу лично мрзи – али се то за немачку и аустријску штампу 90-тих не може рећи. То значи да, у овом конкретном случају, шмитова теза не функционише, будући да је у немачким медијима деведесетих година исказана невероватна мржња према Србима. Политички и ратни непријатељи, такође према Шмиту, припадају истој сфери али се не морају изједначавати. Али зато рат следи из непријатељства – он је његова крајња реализација. Зато рат као најекстремније политичко средство непогрешиво открива разликовање пријатеља од непријатеља.²⁴ Ту можемо тражити један од узрока каснијег учешћа Немачке у наоружавању шиптарских терориста и бомбардовању СР Југославије и, на пример, снажну подршку, од стране званичника и јавног мњења, том бомбардовању у Словенији и Хрватској. Овде се зато неминовно намеће утисак као да су Немачка и Хрватска хтеле да заврше започети а незавршени посао из Првог и Другог светског рата. Немачка да разбије Југославију а Хрватска да доврши започети посао хрватских усташа или, према Фрањи Туђману, „повијесних тежњи хрватског пучанства“,²⁵ односно да створи независну државу и, што се на крају свело, да преотера оно што је остало од Срба,²⁶ после извршеног геноцида над њима у току Другог светског рата, из Хрватске.

Затим, како Шмит каже, непријатељ је само *јавни* непријатељ, и најчешће се односи на скупину људи а посебно на читав народ – на тај начин он постаје јавани непријатељ.²⁷ Зато када се хоће закамouflирати ствари и отклонити евентуална оптужба о непријатељству према целом народу у јавном

²³ Šmit, K. (2001), „Pojam političkog“, u: *Norma i odluka: Karl Šmit i njegovi kritičari*, „Filip Višnjić“, Beograd, str. 7–52.

²⁴ *Исто*, str. 7–52.

²⁵ *Nedeljni vjesnik*, 25. 2. 1990.

²⁶ Та је идеја стара три века. Почев од Амброза Кузмића, управника Загребашке бискупије, који је још далеке 1700. године сматрао да би било боље „Влахе“ све поклати него настањивати („взе поклати него знанити“). Dabić, S. V., 1984, *Banska Krajina 1688 – 1751*, Istorijski institut u Beogradu i Prosvjeta, Beograd – Zagreb, str. 27–28.

²⁷ Šmit, K. (2001), *Pojam političkog*, str. 7–52.

дискурсу и пропагандној реторици најчешће се говори о политичком руководству при чему се мисли (а најчешће тако и чита) на цео народ (што ћемо касније, анализом штампе, детаљније видети). А што је след каснијих догађања и њихов ангажман на овим просторима, и то не први пут, у потпуности потврдио. Разврставање других народа на пријатеље и непријатеље није од јуче већ је она, по Хорстенау (Glaises von Horstenu), константа немачке политике.²⁸

Непријатеља, по Шмиту, истовремено понижавају на моралном плану и пожељно је да га претворе у нељудску гнусобу.²⁹ Зато је у европским и америчким електронским и штампаним медијима покренута невиђена кампања о српским злочинима, који се, кад их је и било, обавезно надувавају или се муслимански и хрватски злочини приписују Србима. Истовремено, злочини својих пријатеља минимизују се или прећуткују, а на Хашком трибуналу, њихови починиоци се накнадно ослобађају (Насер Орић, Рамуш Харадинај) или се чека њихова смрт да за живота којим случајем неби били оптужени (Алија Изетбеговић, Фрањо Туђман). Непријатељ је, такође, по Шмиту, прекршитељ једне од основних људских вредности – мира, због чега се може ставити ван закона и на крају се може уништити.³⁰ По том „основу“ Срби су оптужени за изазивање рата и по том „основу“ је против једног малог народа – Срба у Хрватској, Босни и Херцеговини и на крају у Србији – покренута најмоћнија, у досадашњој историји позната, ратна машинерија, како би били кажњени због непослушности а ујавно дискурсу због наводног покретања рата или, пак, због прекомерног (ратног) одговора. Ако непријатеља нема он се може произвести и измислити од стране стратега и званичника потпомогнутих од стране маркентишких агенција и блиских а утицајних медија, што ће и други медији, да би опстали у тржишној утакмици, подржати. Производња непријатеља није од јуче, она напротив има дугу традицију, али је у нововековном добу добила на значају. Она, поред одређења према Другом, То владама може послужити не само за остварење неких стратешких циљева, хомогенизацију унутрашњих прилика већ и да би се на непријатељу сутра могла испробати нова ратна доктрина или ново оружје и слично. Наравно, односи пријатељства и непријатељства нису вечни, за шта у историји имамо безброј примера, и зависе од тренутних или дугорочних интереса – данашњи пријатељи могу сутра постати непријатељи и обрнуто.

За потребе политичке пропаганде појмови пријатељ и непријатељ се у јавном дискурсу операционализују како би добили конкретан, широко разумљив, смисао, што у пракси значи да се пријатељу у масовним медијима а понекад и у изјавама политичких званичника приписују једне а непријатељу друге особине и вредности. Да би се постигао што већи ефекат и једним и

²⁸ Horstenu, E. G. (2007), *Između Hitlera i Pavelića*, Nolit, Beograd, стр. 437.

²⁹ Šmit, K. (2001), стр. 25.

³⁰ Šmit, K. (2001), стр. 7 – 52.

другим морају се приписивати особине које у себи носе одређена значења која су већини чланова друштвене заједнице лако препознатљива, код њих подстичу морални презир и осуду или, пак, негативне асоцијације или емоције. Све се то чини ради њихове лакше и шире прихваћености у јавном мњењу или код државних званичника, који то, евентуално, не би прихватили.

У том смислу, у медијима и изјавама, прво немачко-аустријских а затим и евро-америчких званичника, на симболичком плану Словенци и Хрвати поистовећују се са пожељним (позитивним) вредностима, које су широко прихваћене на Западу, као што су: демократија, цивилизација, рационалност, европејство, мирољубивост, толерантност (мека линија), радиност (вредноћа), финоћа, припадност западном хришћанству, окренутост (напредном) западу, тржишна економија, слободни избори, демократска власт, да Хрвати спадају у западну цивилизацију³¹ и слично. Касније када дођу на ред муслимани они ће бити представљени као заговорници и браниоци мултиетничности (при чему се прећуткивало да је друга Југославија била мултиетничка). Насупрот овоме, Србима се као јавно прокламованом непријатељу, у циљу њихове стигматизације и демонизације, на симболичком плану приписују на Западу широко прихваћене непожељне (негативне) вредности с израженим негативним набојем као што су: комунизам, бољшевизам, варварство, мистицизам, национализам, шовинизам, примитивизам, милитантност, нетолерантност (тврда линија), недостојност, византијско или источно православлје, окренутост (мрачном) истоку, диригована економија, лењост, хегемонизам и слично. (Многи од ових епитета, као на пример „србијанска хегемонија“, преузети су из хрватске, како међуратне,³² тако и најновије пропагандне реторике, која је ухватила дубоке корене у хрватском друштву.) Евентуално и када се помене нека од негативних особина која „краси“ своје пријатеље, а која се не може избећи, обавезно се ублажава и добија неутралну конотацију или, пак, у неким случајевима и позитивну. Тако, на пример, када је реч о словеначком национализму он за један број европских и америчких медија најчешће постаје „национално осећање“³³ и слично. Поистовећивањем једних са општеприхваћеним позитивним а других са негативним вредностима у следећем кораку долази се до поједностаљења: Ми – Они, Дobar – Зао, Леп – Ружан, што се у крајњој истанци своди на Пријатељ – Непријатељ. Одавде није тешко извести ко ће убрзо постати невина Жртва а ко Злочинац, односно, Словенци и Хрвати а касније муслимани и Шиптари преко ноћи постају невинне Жртве а Срби Злочинци.

³¹ Једна од кључних законских одредби Независне Државе Хрватске била је и та. Екмечић, М. (2008), *Дуго кретање између клања и орања*, Завод за уџбенике, Београд, стр. 393.

³² Станковић, Ђ. Ђ. (1995), *Никола Пашић и Хрвати*, BIGZ, Београд. Такође: Petranović, В. – Zečević, М. (1987), *Jugoslovenski federalizam – Ideje i stvarnost*, Zbornik dokumenta, knj. I i II, Београд.

³³ *Die Tageszeitung*, 29. November 1991.

Наравно, када је реч о Србима, поистовећивање с набројаним негативним вредностима није довољно. Да би се о њима у јавности појачала створена слика као непријатељу производи се мит о Србима као болшевичком (у блажој форми комунистичком) народу. Тако створени мит треба да сублимише све негативно о њима. У следећем кораку произведени мит ће дати „леgitимитет“ свима онима који их у широј јавности осуђују и стигматизују. На тај начин се настоји да се легализују постојећи и у најновије време интентивно стварани анимозитети и предрасуде.³⁴ Затим ће им се, ради лакшег придобијања њихове осуде у јавности, приписати ни мање ни више него тероризам.³⁵ Заправо, они се проглашавају, у складу са Шмитовом парадигмом, за морално Зло. Другачије речено, да би Срби били проглашени за морално Зло они се, супротно чињеничном стању, повезују прво са болшевизмом а затим с фашизмом и тероризмом. Они чине оно што не треба да се чини и зато заслужују, не само политичку него и моралну, осуду, која се прво спроводи преко масовних медија, ради добијања широке подршке, да би у следећем кораку били кажњени, односно против њих су дозвољена сва средства (изолација и бомбардовање). Њихово прво кажњавање а затим и уништење морално је оправдано и легитимно.

У каснијем периоду шта год они ураде, а што се на Западу у датим околностима сматра нормалним (успутно насиље од стране демонстраната приликом масовног протеста грађана због нелегалног одузимања дела територије (Косова и Метохије), биће посматрано и тумачено, зависно од интереса и степена стигматизације, код једних као недопустив варваризам и хулиганство³⁶ а код других као Зло.

Изједначавање Срба у европским медијима са Злом и злочинцима, такође је засновано на устаљеном мишљењу да је „злочинац ђаво“, а он, „као што знамо, носи рогове, он је *потпуно* зао, и потребно је само погледати ... и ... *видети* да је он злочинац. Наравно, ова лакоћа може имати разне облике – ’консезус’, ’цео свет’, ’Европа’, ’умне главе’“³⁷ или, пак, „међународна заједница“. „Цена оваквог става је, наравно, вредносно слепило ..., а *профит* из оваквог става је ментални конфор и самозадовољство у високој позицији универзалног сувереног судије који увек суди другима, а никад самом себи.“³⁸

У фомирању и ширењу мита о Србима као болшевичком народу у Западној Европи кључну улогу одиграли су, поред Немаца и Аустријанаца, Хрвати

³⁴ Упореди: Obrenović, Z. (1992), *Srbija i novi poredak*, Gradina & IFDT, Beograd, стр. 123.

³⁵ *Süddeutsche Zeitung*, 30 November 1991. Такође: *Der Spiegel*, 9 December 1991. *The Times*, July 26, 1995. *Il Giornale*, 26. 7. 1995.

³⁶ То је прво учињено и од стране америчке медијске испоставе РТВ Б92 да би касније било прихваћено и у европским медијима.

³⁷ Бабић, Ј. (1998), *Морал и наше време*, Просвета, Београд, стр. 56.

³⁸ Бабић, Ј. (1998), *Морал и наше време*, стр. 56.

и Словенци. Сваки од њих водећи се сопственим краткорочним или дугорочним интересима, колективним фрустрацијама, предрасудама, старим непријатељствима, реваншизмом или историјским заблудама. Они преузимају и актуализују стару аустроугарску и коминтерновску пропагандну парадигму о Југославији и Србима. У новим условима додаће по који стварни али периферан догађај с тим што ће, када им то буде одговарало, у јавном дискурсу померити његово значење како би добио нов садржај. А када то не буде довољно измислиће нови. Све се то чини будући да су и једни и други рачунали да ће на тај начин лакше добити подршку у делу припадника европске политичке елите и званичника разних нивоа који су другачије мислили или су се, пак, колебали. Наравно, и званичници се без обзира на њихов ранг, ради лакшег напредовања на хијерархијској скали положаја, радије приклањају како мишљењима својих надређених тако и оним шире прихваћеним (или наметнутим) код политичке класе или у јавном мњењу. Прецизније, супротстављање доминатном мишљењу може отежари или, чак, бити кобно за каријеру. Проблем се усложњава ако имамо у виду чињеницу да, поред идеолошких опредељења, раније формираних убеђења, предрасуда и заблуда, није редак случај да званичници поверују у сопствене, својих претпостављених или интересне групе којој припадају, конструкције и измишљотине (лажи), које могу бити индуковане искривљеном перцепцијом или жељом за подршком јавног мњења. Самим тим постају њихове жртве па их сутра са великим жаром бране као апсолутне истине. Другачије речено, они могу бити заробљеници а самим тим и жртве сопствене пропагандне ретотике. У томе се могу тражити, између осталих, разлози због чега су евро-амерички званичници највишег ранга као и други припадници европске и америчке политичке класе о Србима изговорили (што се повремено обнавља и наставља до данашњих дана) невероватне оптужбе и епитете.

Српски болшевизам се, такође, ради појачавања „аргументације“ и лакшег прихваћања, повезује с већини људи на Западу непознатим и њима архаичким – византизмом и православљем.³⁹ Прецизније речено, византизам

³⁹ На ту западну (и хрватско-словеначку) пропагандну флоскулу, да је комунизам (у блажој варијанти социјализам) иманентан православљу, а самим тим да је нашао плодно тле у Србији и Русији, најблаже речено, крајње некритички је, поред једног броја српских опозиционара из 90-тих, прихватио и један број српских посленика у друштвеној науци. Начин на који је, након Другог светског рата, утериван комунизам у Србији није тема овог рада, али о томе има довољан број компетентних радова. Навешћемо само неке: Чавошки, К. и Коштуница, В. (1983), *Страначки плурализам или монизам*, Београд; Павловић, М. (1997), *Српско село 1945-1952. Откуп*, Институт за савремену историју, Београд; Ђорђевић, М. (2000), *Седам левих година*, Наш Дом, Београд; Николић, К. (2002), „О црвеном терору у Србији после Другог светског рата“, *Историја 20. века*, год. 20, бр. 2; Cvetković, S. (2006), *Između srpa i čekića: Represija u Srbiji 1944-1953*, Institut za savremenu istoriju, Beograd; Павловић, М. (2007), *За Тута или за краља*, Институт за савремену историју, Београд; Вуковић, С. (2006), *Заузимање стартних позиција: Еконо-*

и православље су означени, не само као нешто мистично и непознато али ипак повезано с мрачним Истоком, већ и као родно тло на Западу омрзнутом бољшевизму – зато се он највише примио у Русији и Србији. То се ради тако што се разлике између Нас (Европе /Хрвати и Словенци/) и Других (Срба), потом, приказују као политичке (демократија – бољшевизам) и цивилизацијске (Запад – мрачни Исток; напредне – назадне), као разлике које се не могу превазићи. А то је имплицитно подразумевало да их треба што пре по сваку цену раздвојити. Како би се тај циљ постигао постојеће разлике се пренаглашавају и митологизују а затим се систематски производе нове. И једнима и другима придавана су нови садржаји и „значања“, а све у циљу да се оправда растурање друге Југославије, односно сецесија Словеније и Хрватске. Касније ће то по истој матрици, с мањим изменама и допунама, бити поновљено у Босни и Херцеговини и на крају на Косову и Метохији. Након обавњеног посла, разарања друге Југославије, те се разлике у новформираним државицама минимализују ради новог државног јединства и гурају под тепих а истовремено приморавају Србе због указане „европске перспективе“ да забораве све што им је учињено.

У следећем кораку прелазило се на теже оптужбе. Срби убрзо постају, на пример, „нацибољшевици“. Та кованица у себи сублимише готово све негативно у новијој европској историји, она је на симболичком и практичном (моралном) плану Зло највишег ранга. Да би се оно спречило дозвољена су сва средства, па и она непопуларна. Мање зло (у пропагандном дискурсу ради замагљивања ситуације каже се „непопуларна средства“ или још неутралније „изнуђени потези“) је, заправо оно које можемо (морамо) у одређеним изузетним ситуацијама починити Ми, у поређењу са овим које чине Они (које је зло највишег ранга), може изгледати и као добро – све с циљем да би се то наше чињење оправдало или релативизовало. У том смислу Зло које чине Они мора се спречити – па макар то било и непопуларним и изнуђеним потезима који у демократском свету немају прођу, али су због Њиховог Зла нужна и зато су не само политички него и морално оправдана.⁴⁰ Означавајући Србе као суштинско Зло и злочинцима то им је омогућило, како каже Мајк Хјум (Mick Hume), да себе у јавности представе и у сопственим очима виде као „праведничке анђеле освете“,⁴¹ па самим тим и да им прво у јавном дискурсу а затим и у реалној (емпиријској) стварности наметну своју вољу.

мски односи између република након Другог светског рата, *Социолошки преглед*, год. 40. no. 4. (<http://www.socioloskipregled.org.yu>). и многи други.

⁴⁰ Том аргументацијом се, између осталих, користи и „независни“ посредник Марти Ахтисари како би оправдао мимоилажање СБ Уједињених нација при бомбардовању СР Југославије. Ahtisari, M. (2001), *Misija u Beogradu*, „Filip Višnjić“, Beograd, str. str. 237-249.

⁴¹ Mick Hume, „Who’s dressing up Karadzic?“ (<http://www.spiked-online.com/index.php?site/prentable/5494/>). Пренето у: *НИИ*, 31. 08. 2008.

На крају, како би се са себе скинула одговорност за разбуктавање рата, и дихотомија Добра (или „Добра“) и Зла појачала и „доказала“, прелази се на изношење лажи, које ће у јавном мњењу представити и рекламирати, путем масовних медија које контролишу, као истине. Ко се томе супротстави биће скрајнут или кажњен. Посебно што мисле да је њима богом дано да, на основу војне (и политичке) силе коју поседују, неприкосновено суде шта је истина а шта лаж, односно да морално суде и процењују шта је исправно а шта неисправно, и на крају шта је Добро а шта Зло. Прецизније речено, евро-амерички званичници узимају за себе ексклузивно право, у чему ће имати, кад је реч о другима, апсолутну подршку сопственог јавног мњења и медија, да дефинишу шта је Добро а шта Зло, с тим што нико нема право да доводи у питање исправност њихове дефиниције. Свако ко се томе супротстави биће ескомунициран (санкције) или или на неки други начин, на пример бомбардовањем, кажњен. Ако то не успе, ради сламања њихове воље и моралне отпорности, условљавања ће се из дана у дан проширивати и испоручивати нова.

* * *

Ако имамо претходно речено у виду, лакше ћемо у вези с збивањима на просторима друге Југославије разумети, о којима је на другом месту било више речи,⁴² због чега је на Западу покренута тотална антисрпска кампања и константно фабриковање полуистина и лажи.⁴³ Они ће при том себе и своје штићенике (Словенце и Хрвате) представили као Добро, односно као недужне и мирољубиве жртве а Србе као Зло и злочинце. После тако припремљеног јавног мњења против Срба била су дозвољена сва средства – било која оптужба изречена на њихов рачун добија, код званичника и у јавном мњењу, морално оправдање и пуну легитимност. Свако ко се томе супротставио био је ескомунициран. У тој чињеници можемо тражити један од узрока због чега је, без неке велике осуде, у западном јавном мњењу прошло, које је, као што ћемо видети, у јавном дискурсу годинама припремано, засипање касетним бомбама и бомбама са осиромашеним уранијумом српских градова и села, ракетирање болница, колона избеглица и возова, рушење новосадских мостова и водоводних и електричних постројеља широм Србије и бомбардовање телевизије у необјављеном рату 1999. године. Све је то чињено, као

⁴² Вуковић, С. (2006), стр. 75 – 112; Вуковић, С. (2007), *Како су нас волели*, Нови Сад - Београд.

⁴³ Лажних тврдњи било је безброј. Једну је, у јеку антисрпске пропаганде, изнео француски *La Croix* из пера Бетрис Тулон (Beatrice Toulon), која је тврдила да „српска мањина у Хрватској никад није била прогањана“ (*La Croix*, 5 octobre 1991). Супротно овим тврдњама, да не говоримо о покољу Срба за време усташке НДХ и прогонима за време Маслока 1971. године, само током југословенске кризе (1989-1995) у Хрватској је било 226 логора за Србе. Изјава Сава Штрбца, РТС, *Дневник 2*, 20. април 2008.

што је познато, без сагласности Савета безбедности Уједињених нација. Изолација и бомбардовање су покренути како би се грађани обесхрабрили, односно да се што више расточи, деструише или уништи морал цивилног становништва а тиме и нације и подрије њена солидарност и евентуални отпор.

Неселективно бомбардовање (све мете су легитимне), што подразумева и неселективна убиства (која ће се у пропагандној реторици прогласити „кола-тералном штетом“), а тиме и убиства која су била усмерена против читавог народа, или групе људи (убијање оних који не учествују у борби), при чему су кршене конвенције рата, брисале границе између цивила и војника и прелазиле моралне границе (на пример, бомбардовање телевизије у Београду, ракетирање возова, колона избеглица и слично, а у новије време, што нас светски медији готово свакодневно извештавају, бомбардовање цивила у Ираку и Авганистану), а то су, по Мајклу Волцеру (Michael Walzer) изречене у другом контексту, основне карактеристике савременог тероризма, који је у основи тоталитарна форма рата и политике.⁴⁴ Сви ови услови задовољавају да се НАТО бомбардовање Србије окарактерише као тероризам једне државе (или групе држава) према другој држави, односно према једном (малом) народу. При том НАТО у том суровом рату, да поновимо, није правио разлику између војних и цивилних објеката што је још једна од карактеристика тероризма.⁴⁵

Сатанизација Срба и поистовећивања Словенаца и Хрвата с пожељним вредностима чини се, паралелно у изјавама званичника и из текста у текст у медијима, иако су и једни и други, према многим емпиријским истраживањима, до јуче заједно живели у многим градовима и селима, делили готово исте или приближно исте вредности,⁴⁶ међусобно склапали бракове,⁴⁷ деца им

⁴⁴ Тероризам крајем претпрошлог и у првој половини прошлог века правио је, по Валцеру, наводећи три примера поменуте разлике (неселективна убиства, народ – појединац, војник – цивил). Волцер, М. (2007), „Политички кодекс“, *Нова српска политичка мисао*, vol. XIV, no. 1–2, стр. 267–275.

⁴⁵ Бомбардовање британских градова током другог светског рата, од стране Немаца, чак и немачки опуномоћени генерал у Хрватској Глез Хорстенау назива „терористичким“; као што је касније англо-саксонско бомбардовање немачких градова, такође, назвао „ганстерским“, „терористичким“ и слично. Horstenaу, G. E. (2007), *Između Hitlera i Pavelića*, 97, 279, 474, 569.

⁴⁶ Вредносни приоритети, пред сам распад/разбијање друге Југославије, нису се битно разликовали у тадашњим републикама изузев оних који су проистицали из политичке сфере, односно када је реч о начину уређења (преуређења) Југославије. Vasović, M. (1991), „Vrednosni prioriteti jugoslovenske javnosti“, u: *Jugoslavija na kriznoj prekretnici*, IDN, Beograd, str. 197–232.

⁴⁷ Тако, на пример, проценат етнички хетерогених склопљених бракова 1975. било је: БиХ 10,7; ЦГ 15,3; Хрватска 7,6; Македонија 10,1; Словенија 12,0; Србија 13,3; Централна Србија 9,9; Војводина 24,4 и Косово и Метохија 7,2 [Petrović, R. (1981), „Odluke braka u Jugoslaviji“, u: Milić, A., Berković, E. i Petrović, R., *Domaćinstvo, porodica i brak u Jugoslaviji*, ISI Filozofskog fakulteta u Beogradu, Beograd, str. 236-240]. Почетком 80-тих мешо-

заједно ишла у школе, руководства су у свим републикама била комунистичка или проистекла из комунистичког миљеа, самоуправљања је мање-више у свим републикама било подједнако,⁴⁸ власничка структура привреде по републикама није се битно разликовала, затим републике су имале велику економску сувереност и у великој мери заокружене економије, економија је у свим југословенским републикама у то време била претежно командног карактера, а власничка трансформација није ишла брже, већ насупрот спорије, у Словенији него у другим крајевима земље. Поред тога, федерална структура државног уређења обезбеђивала је, према анализи неутралних посматрача, признавање националне индивидуалности и свакој националној групи обезбеђивала је сигурност националног живљења и једнакост националног статуса,⁴⁹ и свака национална скупина или религиозна група уживала је религијску аутономију. Такође, републике су имале потпуну језичку аутономију, писма су била равноправна (с тим да је употреба ћирилице и латинице у Србији била равноправна с претежним нагласком на латиницу, што није био случај у Хрватској и Босни и Херцеговини, где је ћирилица систематски потискивана).

Наравно, нико не спори да су између република (и етничких група које су их насељавале) постојале и значајне разлике почев од начина свакодневног живота преко религијских и културних до економских (о којима овде није реч). Затим, нико не спори да је међу њима постојала извесна доза неповерења и да је долазило до већих или мањих неспоразума и тензија – посебно у кризним ситуацијама и, најчешће, под туђим патронатом или њиховим налогом, односно уз њихово саучесништво.⁵⁰ [У свим сукобима на Балкану у последња два века биле су умешане велике европске силе. Највећи покољ недужног становништва на Балкану, који се у целој његовој историји збио, једних (Срба) од стране других (Хрвата) одвијао се уз пуну сарадњу и под покровитељством Немачке и Ватикана.⁵¹ Затим, познато је да је ослобађање Бугарске, Грчке, Црне Горе, Србије и Босне и Херцеговине од турске владавине спречавале Велика Британија и Аустро-Угарска.] Али таквих разлика (и тен-

---

вити бракови су у порасту, да би крајем деценије дошло до пада [Botev, N. (1994), „Ethnic Inter-marriage in former Yugoslavia“, *American Sociological Review*, Vol 59, pp. 461-480].

⁴⁸ С тим да је самоуправна оријентација била најизраженија код младих Словенаца и Албанаца. Pantić, D. (1991), „Vrednosti mladih u vreme krize“, u: *Deca krize*, IDN, Beograd, str. 182.

⁴⁹ Shops, P. (1998), *Communism and the Yugoslav National Question*, Columbia University Press, New York, p. 119.

⁵⁰ Српско–словеначки, српско–хрватски и српско–муслимански неспоразуми како за време прве (1918-1941), тако и за време друге (1945-1992) Југославије, предмет су једне друге наше, необјављене, расправе.

⁵¹ Види: Novak, V. (1948-1989), *Magnum crimen: Pola veka klerikalizma u Hrvatskoj*, Zagreb- Beograd. Такође: Булајић, М. (1992), *Мисија ватикана у Независној Држави Хрватској 1941-1942*, I и II, „Политика“, Београд.

зија) било је и има у већем или мањем обиму широм Европе.⁵² При том европски званичници и медији су на њима, када је реч о Југославији (а што није био случај кад је реч о сопственој кући), непрестано инсистирали и неретко те разлике некад директно а некад индиректно, вођени својим партикуларним интетресима, подстрекивали и пренаглашавали и тиме допринели прво повећању неповерења између њих а затим и разбуктавању сукоба. Да не говоримо о обавештајном и војном (у наоружавању) подстрекавању једних против других, мање или више супротстављених народа и националних мањина од стране (посебно) европских држава које су изгубиле Други светски рат (Немачке, Аустрије, Италије и Мађарске). То се у предвечерје југословенске кризе чине ради задовољења својих историјских заблуда или стратешких интереса, односно како би унапред оправдали планирано разбијање/распад друге Југославије, односно сецесију Словеније и Хрватске.

Евро-амерички медији у сарадњи са својим владама своје Зло или Зло својих пријатеља – односно евентуалне непопуларне или „изнуђене“ мере (како се то у њиховој пропагандној реторици каже) или зверства пријатеља (у овом случају прво Словенаца⁵³ и Хрвата а касније и муслимана и Шиптара), ради изазивања што мање пажње – прећуткују или крију од светске јавности. Зато се мора исценирати догађај који ће преко својих глобалних медија презентирати свету како би привукли већу пажњу, односно како би се сакрила зверства пријатеља. Због тога евро-амерички медији нису изоставили медијско покривање догађаја који им нису одговарали. Ту се моше тражити разлог зашто су, на пример, масакри на сарајевским пијацама приписани Србима и ако су их починили муслимани. Заправо, они су послужили као припрема за увођење санкција Србији а касније и за оправдање бомбардовања Срба. Исто тако, егзодус Срба из Републике Српске Крајине за време „Олује“, покриван је другим исценираним (приче о српским логорима и силовањима) или медијски надуваним или стварним догађајима. Поред тога, када за неко становиште није било аргумената, позивани су као саговорници Словенци и Хрвати а каније муслимани и Шиптари или њима блиски „аналитичари“ и кроз њихова уста саопштavana су пожељна антисрпска становишта. Или се, пак, у уста анонимних актера стављају најтеже оптужбе на рачун Срба. Тако се, на

⁵² Северна Ирска, Баскија (Шпанска и Француска), Каталонија, Корзика, Алзас и Лорена, јужни Тирол, Бретања, Кипар, Ердел, Белгија, Шкотска, Сардинија и друге.

⁵³ Први злочини на простору друге Југославије почињени су у Словенији, који никад нису процесуирани. На граничном прелазу Вич-Холмец убијени су (стрелјани) 28. јуна 1991. године од стране територијалне одбране Словеније три војника ЈНА који се предају с белим заставама, што се јасно види на снимку аустријске телевизије ОРФ, који тада у Аустрији није приказан (www.un.org/icty), 21. мај 2003). Није то једини ратни злочин почињен тих дана у Словенији. Постоје подаци о 47 жртава војника. Војницима су, после предаје, словеначки територијалци пуцали у потиљак (Н. Суботић, “Заборављен 41 злочин”, *Новости*, 11.април 2004; Б. Латиновић, “Крваво доба невиности”, *НИН*, 13. април 2006).

пример, из уста неименованог Албанца могло чути: „У Окучанима сам видео како су четници убили једног рањеног старца. Касније је једна свиња ждрала из стомака убијеног.“⁵⁴ Оваквих и сличних примера има више. У следећој фази ишло се корак даље: директно и намерно се скривају а затим и искривљавају кључне информације и чињенице о збивањима на просторима друге Југославије.

Више је него познато, а у складу с претходно изнетим тезама, да је слика, коју су представили (или исконструисали) и у свет послали евро-амерички масовни медији о збивањима на тлу друге Југославије током 90-тих, најчешће била крајње искривљена и неповољна по Србе. Био је то нужан услов прво за покретање а затим и за оправдање разбијања друге Југославије. У циљу лакшег оправдања у западном јавном мњењу сецесије северо-западних република, односно уколико Србија, у време великих политичких, а самим тим и геостратешких претумбација на истоку Европе, *без поговора не пристане* на све њихове захтеве, покренута је антисрпска кампања која је у великој мери допринела да се покрене и сам рат.

На основу реченог овде се неминовно поставља питање: Да ли је реч о извештавању, због несналажења и под теретом формираних стереотипа, или је, једноставно казано, реч о унапред испланираној пропаганди, посебно ако имамо у виду чињеницу да је антисрпска пропаганда, како је време пролазило и како је западне званичнике стрпљење издавало (због српског отпора наметнутим решењима), била све интензивнија и све безобзирнија. Уз то се поставља још једно питање: Да ли је та пропаганда, односно медијска манипулација била само један од видова будуће политичке манипулације, или је реч о употреби пропаганде, што је иначе давно уочено, као једног од средстава тоталног⁵⁵ или, пак, специјалног рата, овог пута против Срба и Србије. Будући да су сви ратови, како примећује Маклуан (Marshal McLuhan), вођени најновијом технологијом и да перо и фотографија из дана у дан постају моћнији од мача.⁵⁶ Јасно је да је рат против Срба прво покренут у медијима, односно, на делу је био прави информациони рат. Зато се поставља питање: да ли је писање о југословенској кризи било, пре свега, покушај да се пред својом јавношћу прво припреми а затим оправда сопствено активно учешће у разбијању/распаду друге Југославије? Посебно ако имамо у виду, на што су многи упозоравали, да ће признавање западних југословенских република проузроковати рат и да се он добије на медијском плану и пре његовог стварног започињања.

⁵⁴ *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 29. November 1991.

⁵⁵ Btown, J. A. C. (1972), *Techniques of Persuasion*, Penguin Books, Harmondsworth, Middlesex. Нав. према: Vasović, M. (2004), „Propagandne (ubediivačke) tehnike u službi manipulacije javnim mnenjem“, u: *Etika javne reči*, ur. Z. Vacić, CLDS, Beograd, str. 251.

⁵⁶ Makluan, M. (1971), *Poznavanje opštita - čovekovih produžetaka*, Prosveta, Beograd, str. 410-411.

Учешће Европе у разбијању друге Југославије међу првима је, један од актера тог разбијања након обављеног посла, на посредан начин признао Ђани де Микелис (Gianni de Michelis), у интервјуу *L' Europe*-у још 1993. године. У којем каже да је Европа „потпомогла пожар“ у Југославији у чему су посебну улогу имали (што ће нагласити) Ватикан, Немачка и европски демохришћани.⁵⁷ Затим, да ли је европским званичницима, нарочито оним које су заговарали сецесију а касније и комадање Србије⁵⁸ писање штампе о југословенској кризи и Србима послужило да себи у јавном мњењу обезбеде неопходну подршку прво за своју политику признавања а затим за економско кажњавање Србије (санкције) и за војну интервенцију која је уследила. Поред тога, то је писање послужило да сутра са себе скину сваку одговорност, оптужујући другу страну за сва та збивања.

Овде се, такође може, поставити низ питања, чији одговори излазе из оквира овог штива пошто захтевају подробнију анализу. Да ли узрок жестине оптужби на рачун Срба, од стране западних званичника и медија – које су интензивирале посебно након признања Словеније и Хрватске од стране Немачке и прихватања немачких услова од стране Запада – можемо тражити у скидању сопствене одговорности за последице које су наступиле због тог признања на територији друге Југославије а нарочито у Босни и Херцеговини? Или се, пак, жестина оптужби на рачун другог (у овом случају Срба) може тражити у именовању жртвеног јарца од стране евро-америчких званичника а самим тим и њихових медија за сва збивања на овим просторима ради лакшег избегавања сукоба и раздора у самој Европској заједници,⁵⁹ с једне, и међу евро-атланским савезницима, с друге стране. Или је, пак, реч о раније испланираној политичкој прекомпозицији балканског простора а зарад својих геостратешких интереса. Нарочито ако имамо у виду какав је одјек овај немачки потез имао међу европским и америчким званичницима и медијима. Или је то, пак, само припрема за проглашење Срба за *мету*, што је од стране НАТО-а 1999. године и званично учињено, како би се само игнорисао и замаглио стварни узрок сукоба на Балкану и касније кажњавање Срба и Србије.

Навешћемо само неке примере. Лондонски *The Times* је немачку политику назвао „балканско лудило Немачке“, као и то да „ратне успомене Немачке требало би да је упозоре да се више не уплиће у распламсавање балканских страсти“,⁶⁰ односно да је, по *The New York Times*-у, „Немачка свету

⁵⁷ *L' Europe*, 14. 6. 1993.

⁵⁸ Те лажне оптужбе од стране евро-америчких званичника и Западне штампе чуле су се од стране америчког, британског и француског амбасадора у Савету безбедности УН (18. фебруара 2008) као оправдање за сецесију Косова и Метохије.

⁵⁹ То се јасно види из изјава Франсоа Митерана, према Филипу Марковицу (Philippe Marcovici) из *Le Quotidien de Paris*-а, јер је „крајњи циљ шефа државе пре свега Европа“. И да „Француска није спремна да жртвује европску равнотежу у корист неке балканске политичке непознанице“. *Le Quotidien de Paris*, 17. décembre 1991.

⁶⁰ *The Times*, December 11, 1991.

показала ново агресивно лице“.⁶¹ Истовремено *Reuter* из Брисела извештава да је Европска заједница „за длаку избегла дипломатску катастрофу“ и да је „проблем у томе што би Бон могао да све чешће долази у искушење да почне да се разбацује својим огромним политичким утицајем“.⁶² Ове опомене Немачкој, које су путем медија долазиле од њених евро-америчких савезника, одражавале су у првој мери њихов бојазан да им се Немачка не отргне и постане, као економска сила, независан фактор међународне политике (која је у блиској прошлости покренула два светска рата).

У Немачкој је то схваћено али тек након одлуке о признању. (Али је то није спречило од посезања корака који су уследили.) Зато *Süddeutsche Zeitung* тих дана у коментару упозорава немачку политичку елиту речима: „Последице Другог светског рата представљају, по себи, довољно оптерећење за немачку спољну политику. Својом политиком према Југославији савезна влада ће натоварити на себи и део последица Првог светског рата.“⁶³ Оваквих и сличних упозорења било је више. Зато је Евалд Кениг (*Ewald König*) из бечког *Die Presse*-а забринут констатовао да „међународна критика Немачке у контексту грађанског рата у Југославији не попушта [...] и гаје се антинемачка осећања“.⁶⁴ Или, пак, због страха да у Европској заједници евентуално не дође до подела слични оних у Првом светском рату,⁶⁵ односно да се колективна паралисаност, по хамбуршком *Die Zeit*-у, због несугласица у Европској заједници око признања Словеније и Хрватске, „не претвори у узајамно приписивање кривице“,⁶⁶ будући да су на рачун Немачке долазиле критике не само из Европске заједнице него и од прекоокеанског савезника због новог буђења Немачке. Тих сумњи на рачун понашања Немачке у југословенској кризи у Сједињеним Државама било је више. Навешћемо једну. Марк Хелприн (*Mark Helprin*) наглашава да се судбина Југославије увек решавала изван њених граница. Њени народи живели су на границама империја, и констатује: „Амерички функционери су оправдано узнемирени жељом Немачке за новим доказивањем у оквиру европске равнотеже снага. Свако ко има и трунке историјског памћења не може без страха посматрати поновно буђење Немачке.“⁶⁷ Страхује се због њене нарасле политичке моћи или, пак, због страха од

⁶¹ *The New York Times*, December 27, 1991.

⁶² *Reuter*, December 17, 1991.

⁶³ *Süddeutsche Zeitung*, 23. December 1991.

⁶⁴ *Die Presse*, 10. Januar 1992.

⁶⁵ То се може видети из текста Хермана Влезека (*Hermann Wlezek*) да је страх од старих подела био чит. „Ако се Југославија распадне онда је Француска (као моторна снага тадашњег мировног поретка) сада изгубила Први светски рат“. Нарочито ако имамо у виду да „међу присталицама признања спадају Немачка, Италија, Аустрија и Мађарска, које су почетком века у тројном савезу биле супротстављене Атанти Француске, Енглеске и Русије (као силе заштитнице Србије)“. *Wiener Zeitung*, 21. December 1991.

⁶⁶ *Die Zeit*, Nr. 3, Januar 1992.

⁶⁷ Види: *The Wall Street Journal*, January 15, 1992.

проширења рата (што се и остварило). Тај страх ће изнети Степан Ингелберг (Stephen Engelberg) следећим речима: „Многи дипломате и посматрачи се плаше да би рат могао да се погорша као резултат успешне кампање коју је Немачка водила у признавању Словеније и Хрватске.“⁶⁸ Узрок жестине оптужби на рачун Срба, такође, се може тражити у намерном заборављању (гурању испод тепиха), од стране европских званичника и медија, по њих непријатне истине коју је још у време признавања Словеније и Хрватске формулисао, Србима током југословенске кризе ненаклоњен, француски *Figaro*: „Чланице Заједнице су биле само овце које је водила Немачка.“⁶⁹

Slobodan Vuković
Institute of Social Sciences
Belgrade

S u m m a r y

FRIEND–FOE PARADIGM: A MODEL OF ANTISERBIAN PROPAGANDA IN THE NINETHIES

In this article foundations of antiserbian propaganda in evro-american media in the ninethies are widely discussed. In the main pattern it was copy of old Austro-Hungarian and Comminterian antiserbian propaganda procedures. In keeping with this procedures Slovenian and Croats, and lately Albanians, are connected with positive values identified with Good, and Serbs with negative ones, identified with Evil. Thus, justification for disintegration of Yugoslavia were provided with main move to accuse Serbs and Serbia for it. Key of such a propaganda could be find in Carl Schmitt’s friend–foe dualism which contains moral oppositions good-evil, esthetic beuty-ugly, and economic usefull-harmful. Therefore, Serbs in evro-american, especially in german press and other media were represented as evil and ugly ones, thus providing justification for humiliating them on the moral plane.

Key words: media, propaganda, friend, foe, Germany, Austria, Serbs, Good, Evil.

⁶⁸ *The New York Times*, December 23, 1991.

⁶⁹ *Le Figaro*, 16. janvier 1992.